

מחנק אשראי בעסקים קטנים ובינוניים בעקבות מלחמת חרבות ברזל

ספטמבר 2024

לשאלות והערות על פרסום זה ניתן לפנות לעורך הדוח, ד"ר ניר בן אהרון, מנהל יחידת
המחקר, המדיניות והקשרים הבין לאומיים בסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים

nir.benaharon@economy.gov.il

תקציר

הביקוש למימון בקרב עסקים קטנים ובינוניים עמד בשנת 2019 על 37%, עלה ל-54% ב-2024. בתקופת הקורונה ולאחריה (2021 – 2022), וירד ל-42% בשנת 2024 אחרי פרוץ המלחמה. לפני משבר הקורונה, כמו גם לפני המלחמה, עסקים קטנים ובינוניים רבים נזקקו למימון לשם התרחבות וצמיחה (בשנים 2019 ו-2022). בשנת 2021 (קורונה) ובשנת 2024 (מלחמה) הביקוש של העסקים למימון היה בעיקר למימון הפעילות השוטפת והתגברות על קשיים עסקיים, ופחות להרחבת הפעילות העסקית שלהם

מבין כלל העסקים הקטנים והבינוניים שנזקקו לאשראי, לפחות בנקודת זמן אחת ב-2023 או 2024, 39% היו במחנק אשראי. שיעור זה מתחלק בין 43% מהעסקים שנזקקו לאשראי לפני המלחמה והיו במחנק אשראי, ו-38% מהעסקים שנזקקו לאשראי אחרי שהחלה המלחמה והיו במחנק אשראי עד למועד הסקר בפברואר 2024. כך שעסקים קטנים ובינוניים הקטינו אחרי המלחמה את הביקוש שלהם לאשראי לשם צמיחה, אולם מצד שני נראה שגם מחנק האשראי של העסקים ירד במקצת אחרי המלחמה.

שיעור מחנק האשראי גבוה יותר בקרב עסקים המנוהלים על ידי גברים (41% ו-24% בהתאמה). יכול להיות שהדבר קשור לשנאת סיכון גדולה יותר של נשים, שפחות פותחות עסקים שמתבססים על אשראי והון חוזר, רתיעה שמצדיקה את עצמה בעתות חירום. שיעור מחנק האשראי הגבוה ביותר נמצא בעסקים צעירים שגילם עד 3 שנים (50%). שיעור מחנק האשראי הנמוך ביותר נמצא בקרב עסקים ותיקים שקיימים מעל ל-10 שנים (28%).

נמצא גם שמחנק האשראי מאפיין יותר עסקים קטנים ובינוניים שהיקף הפעילות שלהם ירד עוד לפני פרוץ המלחמה. 50% מהם נמצא במחנק אשראי, בהשוואה לשיעור מחנק אשראי של 30% בקרב עסקים שהיקף הפעילות שלהם עלה עד למלחמה, וירד רק לאחר תחילתה. זאת בהשוואה ל-17% בעסקים שהיקף הפעילות שלהם עלה לאורך כל 2023 ו-2024. ממודל סטטיסטי שבדק את עוצמת ההשפעה של גורמים שונים עולה שככל שיש פגיעה משמעותית יותר בהיקף הפעילות של העסקים, יש סיכוי גבוה יותר שהם יהיו במצב של מחנק אשראי. לעסק שהיקף הפעילות שלו ירד לאורך כל 2023 - 2024, גם לפני וגם לאחר שהחלה המלחמה, יש סיכוי גבוה פי 8 להיות במחנק אשראי, בהשוואה לעסק שהיקף הפעילות שלו עלה לאורך כל השנה. כאשר מדובר על עסק שהיקף הפעילות שלו לפני המלחמה היה יציב, והיקף הפעילות שלו ירד לאחר פרוץ המלחמה, יש סיכוי גדול פי 5.6 להיקלע במחנק אשראי. עסקים צעירים נמצאים בסיכון של פי 2.74 להיקלע למחנק אשראי, בהשוואה לעסקים עם ותק של מעל ל-10 שנים. לעסקים המנוהלים על ידי גברים יש סיכוי

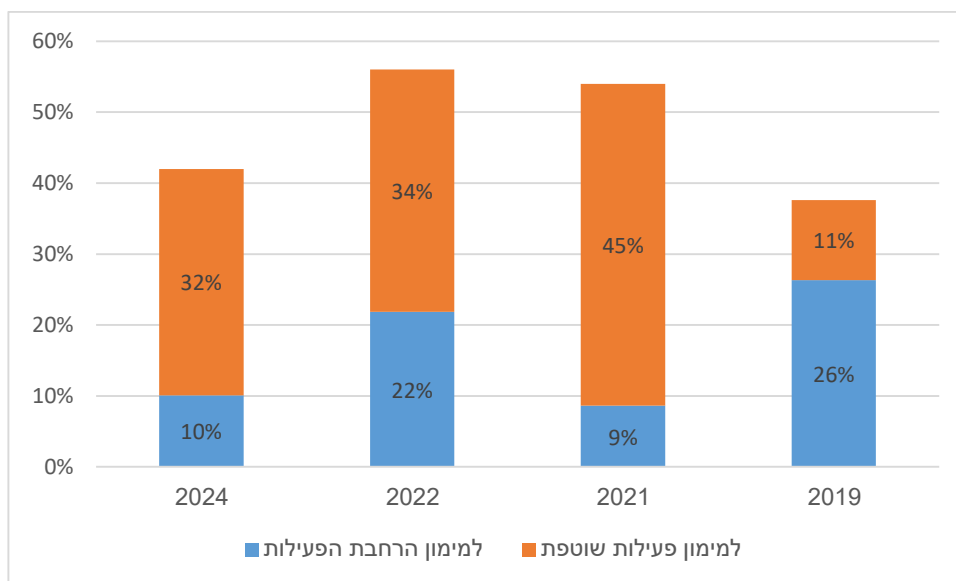
גדול פי 2.36 להיקלע למחנק אשראי בהשוואה לעסקים המנוהלים בידי נשים (לאחר נטרול מאפייני עסקים כגון ענף, גודל עסק, גיל עסק, ושינוי היקף פעילות עקב המלחמה).

רקע

הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים במשרד הכלכלה מבצעת בכל שנה סקר עסקים כדי ללמוד על הצרכים של עסקים קטנים ובינוניים בכל הנוגע לאשראי ומימון. דוח זה מבוסס על סקר שביצעה הסוכנות בפברואר 2024 עם כ-600 מרואיינים. הסקר בדק סוגיות שונות של מימון, כגון הביקוש של עסקים לאשראי מול היצע האשראי שניתן להם על ידי גורמי המימון. הסקר משווה סוגיות אלו עם מאפיינים שונים של העסק, כגון השינוי בהיקף הפעילות של העסק, האם בעלי העסק שקלו לסגור אותו, גודל העסק, ענף הפעילות. מחנק אשראי בדוח זה הוא הפער שבין האשראי שהעסק צריך לבין מה שהוא מקבל בפועל, דוח זה בוחן מה המאפיינים המרכזיים של עסקים שסובלים ממחנק אשראי.

הביקוש למימון בקרב עסקים קטנים ובינוניים עמד בשנת 2019 על 37% (11% + 26%), עלה ל-54%-56% בתקופת הקורונה ולאחריה (2021 – 2022), וירד ל-42% בשנת 2024 אחרי פרוץ המלחמה.

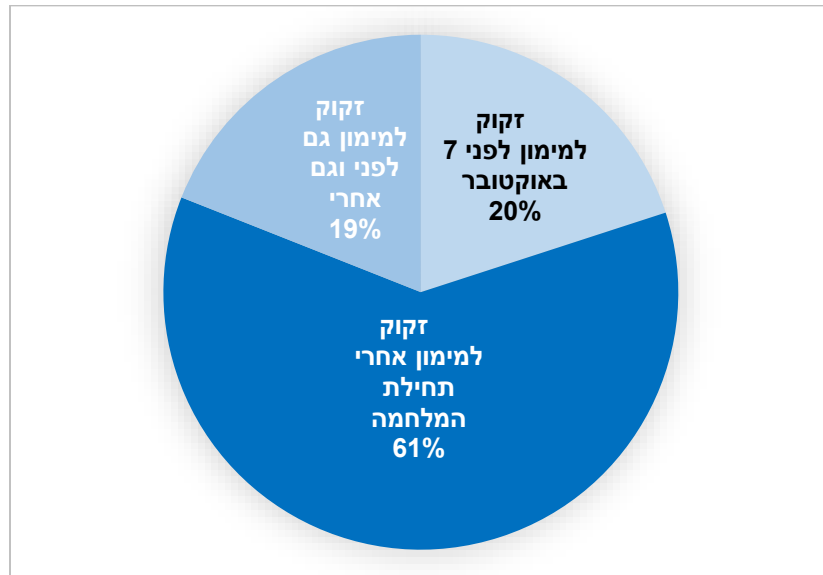
תרשים 1 – שיעור העסקים שצריכים אשראי (לקיחת הלואה או הגדלת מסגרת אשראי)

עסקים צריכים מימון מסיבות שונות, חלק מהן במטרה להתגבר על קשיים עסקיים וירידה בפעילות וחלק כדי להתרחב ולצמוח. בבדיקה על הצורך של עסקים קטנים ובינוניים במימון לשם התרחבות וצמיחה ניתן לראות ביקוש גדול ב-2019 וב-2022 (לפני ואחרי משבר הקורונה). בשנת 2021 (קורונה) ובשנת 2024 (מלחמה) ניתן לראות שהביקוש של העסקים למימון הוא בעיקר למימון הפעילות השוטפת והתגברות על קשיים עסקיים, ופחות להרחבת הפעילות העסקית שלהם (תרשים 1).

שנת 2023 היא שנה שבה עסקים קטנים ובינוניים התמודדו עם אתגרים במגוון תחומים עוד לפני שהחלה מלחמת חרבות ברזל שהפכה את הישרדות העסקים למאתגרת אף יותר.¹ מבין העסקים שהיו זקוקים למימון ב-2024, 20% ציינו שהיו זקוקים למימון רק לפני שהחלה המלחמה ב-7 באוקטובר 2023, 61% היו זקוקים למימון רק אחרי שהחלה מלחמת חרבות ברזל ו-19% היו זקוקים למימון גם לפני וגם אחרי (תרשים 2).

תרשים 2: התפלגות המועד בו עסקים נזקקו למימון ב-2023 - 2024

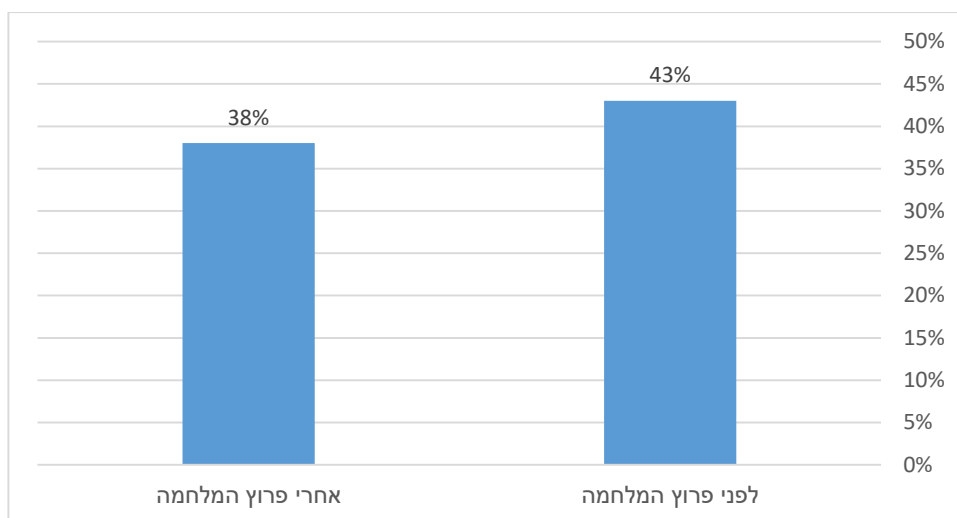

מחנק אשראי - עסקים שלא יכולים לגייס אשראי או מסגרות אשראי

מחנק האשראי בעסקים קטנים ובינוניים מוגדר כדוח זה כמצב בו עסקים שצריכים גמישות תקציבית, אם באמצעות לקיחת הלוואות או דרך הגדלת מסגרת אשראי, לא מקבלים אף אחת מהאפשרויות שהם צריכים. מחנק האשראי נבדק בנקודת זמן כלשהי, ויכול להיות, לדוגמה, שעסק מבקש ומקבל מהבנק מימון בתחילת השנה, אולם מבקש ולא מקבל מימון בסוף השנה. במקרה זה העסק נמצא במחנק אשראי בסוף השנה. בתרשים 3 ניתן לראות את שיעורי מחנק האשראי בקרב העסקים שנזקקו למימון, בחלוקה לעסקים שהיו במחנק אשראי לפני המלחמה (43%) ועסקים שהיו במחנק אשראי אחרי שפרצה המלחמה, ועד למועד הסקר, בפברואר 2024 (38%). בממוצע בכלל העסקים בסקר, 39% היו במחנק אשראי לפני או אחרי שפרצה המלחמה.

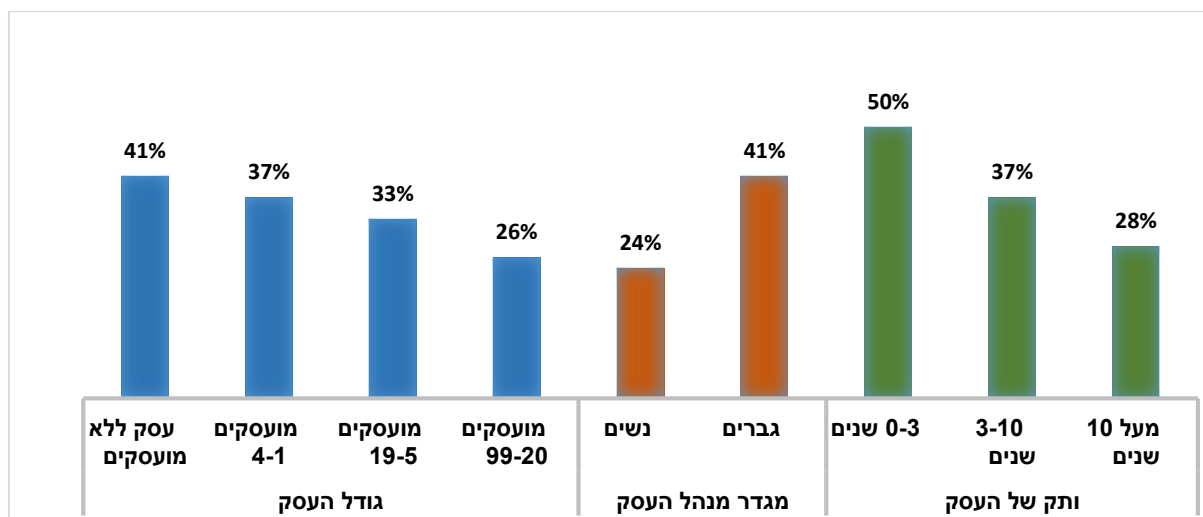
¹ בגלל המלחמה לא נערך סקר מימון בשנת 2023, אולם בשנת 2024 עסקים נשאלו גם על שנת 2023.

תרשים 3: שיעור עסקים שסבלו ממחנק אשראי לפני ואחרי פרוץ המלחמה

כך שעסקים קטנים ובינוניים הקטינו אחרי המלחמה את הביקוש שלהם לאשראי לשם צמיחה, אולם מצד שני נראה שגם מחנק האשראי של העסקים ירד במקצת אחרי המלחמה. בתרשים 4 מוצג מחנק האשראי בקרב העסקים שנזקקו לאשראי ב-2024 כשהוא מנותח לפי מאפיינים שונים של העסקים: מגדר, גודל וותק.²

תרשים 4: שיעור העסקים שסבלו ממחנק אשראי ב-2024 לפי מאפיינים שונים

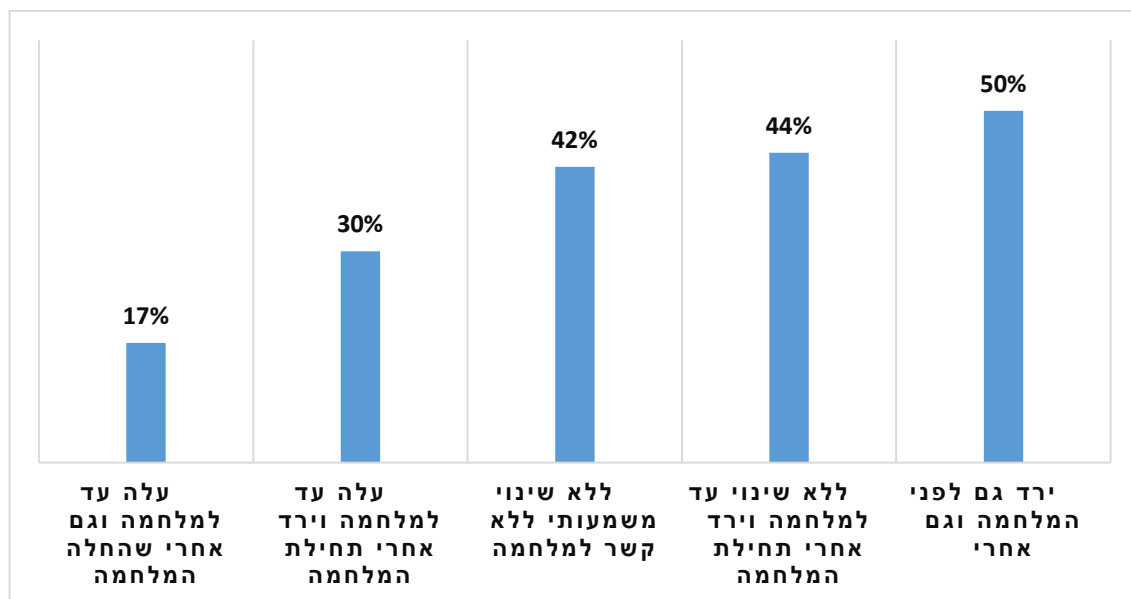
בבחינת גודל העסק נראה שיש מגמה של ירידה בשיעור מחנק האשראי ככל שגודל העסק עולה, למרות שמגמה זו אינה מובהקת מבחינה סטטיסטית. נמצאו הבדלים מובהקים מבחינה סטטיסטית בין עסקים המנוהלים על ידי גברים בהשוואה לנשים, כאשר שיעור

² בבדיקה סטטיסטית לא נמצא הבדל בין שיעור מחנק האשראי של עסקים מענפי הכלכלה השונים, ולכן לא מוצג בתרשים פילוח ענפי.

מחנק האשראי גבוה יותר בקרב עסקים המנוהלים על ידי גברים (41% ו-24% בהתאמה). הסבר לכך יכול להיות קשור לרתיעה גדולה יותר לקחת סיכון בקרב נשים (שנאת סיכון), ולכן נטייה קטנה יותר בקרבן להתבסס על אשראי או לפתוח עסקים שדורשים הון חוזר גבוה, גישה שמצדיקה את עצמה בעתות חירום. שיעור מחנק האשראי הגבוה ביותר נמצא בקרב עסקים חדשים יחסית עם ותק עד 3 שנים (50%) ושיעור מחנק האשראי הנמוך ביותר נמצא בקרב עסקים ותיקים שקיימים מעל ל-10 שנים (28%).

כפי שניתן לראות בתרשים 5, נמצא גם שמחנק האשראי מאפיין יותר עסקים קטנים ובינוניים שהיקף הפעילות שלהם ירד עוד לפני ה-7 באוקטובר. כ-50% מהם נמצא במחנק אשראי, בהשוואה לשיעור מחנק אשראי של 30% בקרב עסקים שהיקף הפעילות שלהם עלה עד למלחמה, וירד רק לאחר תחילת המלחמה, ובהשוואה ל-17% מהעסקים שהיקף הפעילות שלהם עלה לאורך כל 2023 - 2024.

תרשים 5: שיעור העסקים שסבלו ממחנק אשראי ב-2024 לפי היקף הפעילות של העסק בהשוואה לשנה קודמת

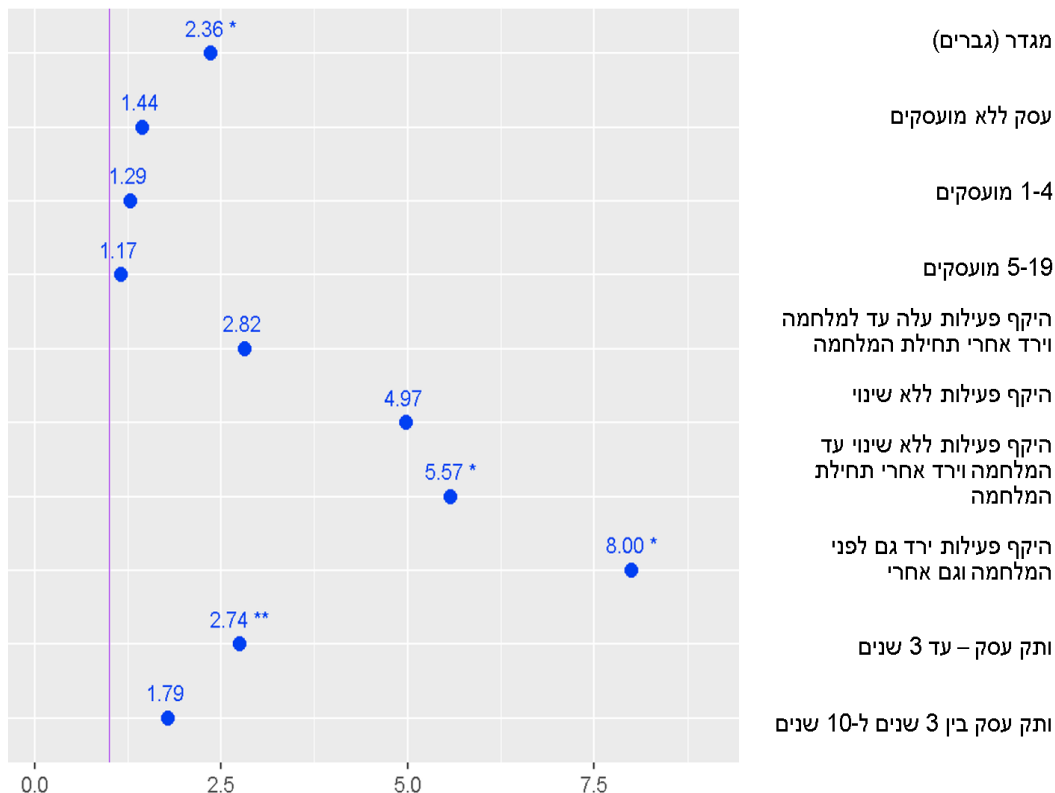

תרשים 6 מציג תוצאות של מודל רגרסיה לינארית שהרצנו. המשתנה הנבדק הוא: מחנק אשראי של העסק ב-2024, והמשתנים שהשפעתם על מחנק האשראי נבדקת (המסבירים) מוצגים בצד ימין של התרשים. וכאשר המשתנה מעלה את הסיכוי למחנק אשראי, ערכו גדול מ-0, ונקודה כחולה מימין לקו ה-0 (הקו האנכי הסגול) מייצגת אותו. הכוכביות מתארות את רמת המובהקות של השפעת המשתנה על מחנק אשראי של העסק. כאשר המשתנה מקטין את ההסתברות למחנק אשראי, הנקודה שמייצגת אותו סגולה, הערך שלה שלילי, והיא מוצגת משמאל לקו ה-0.

כל התוצאות מוצגות ביחס לקבוצות ייחוס של המודל שכוללת עסקים עם המאפיינים הבאים: בבעלות נשים, גודל 20-99 מועסקים, היקף פעילות של העסק עלה גם לפני וגם אחרי המלחמה, וותק העסק מעל 10 שנים. התוצאות הינן תוצאות של מודל סטטיסטי, ותוצאה בתחום מסוים לוקחת בחשבון (מנקה) את ההשפעות של המאפיינים האחרים שנבדקו במודל.

ניתן לראות בתרשים 6 שככל שיש פגיעה משמעותית יותר בהיקף הפעילות של העסקים, יש סיכוי גבוה יותר שהם יהיו במצב של מחנק אשראי. לעסק שהיקף הפעילות שלו ירד לאורך כל 2023 ו-2024, גם לפני וגם לאחר שהחלה המלחמה, יש סיכוי גבוה פי 8 להיות במחנק אשראי, בהשוואה לעסק שהיקף הפעילות שלו עלה לאורך כל התקופה. לעסק שהיקף הפעילות שלו לפני המלחמה היה יציב, והיקף הפעילות שלו ירד לאחר פרוץ המלחמה, יש סיכוי גדול פי 5.6 להיקלע במחנק אשראי. עסקים חדשים נמצאים בסיכון של פי 2.74 להיקלע למחנק אשראי, בהשוואה לעסקים עם ותק של מעל ל-10 שנים. לעסקים המנוהלים על ידי גברים יש סיכוי גדול פי 2.36 להיקלע למחנק אשראי בהשוואה לעסקים המנוהלים בידי נשים.

תרשים 6 : מודל רב משתני לניבוי מחנק אשראי ב-2024

כדי לחשב את ההסתברות שעסק יגיע למצב של מחנק אשראי ניתן להשתמש בנוסחה הבאה:

$$P(Y_x) = \frac{1}{1 + e^{-(b_0 + b_1 x_1 + b_2 x_2 + \dots + b_n x_n)}}$$

חישוב באמצעות הנוסחה מאפשר לנו לבחון לא רק את ההשפעה של כל פרמטר על הסיכוי למחנק אשראי אלא את הסיכוי למחנק אשראי כאשר אנו לוקחים בחשבון יותר ממשתנה אחד. התוצאות המספריות של המודל מוצגות בטבלה 1.

טבלה 1: הגורמים המשפיעים על מחנק אשראי של העסק (תוצאות רגרסיה לוגיסטית)

Adjusted Odds Ratio			Regression Coefficients		
p-value	95% CI ¹	OR ¹	95% CI ¹	log(OR) ¹	Characteristic
			-4.87, -1.31	-3.09	קבוע
0.02	1.15, 4.86	2.36	0.14, 1.58	0.86	גברים
					גודל עסק
0.704	0.50, 1.59	0.89	-0.69, 0.47	-0.11	1-4 מעסיקים
0.536	0.41, 1.59	0.81	-0.89, 0.47	-0.21	5-19 מעסיקים
0.433	0.28, 1.74	0.69	-1.29, 0.55	-0.37	20-99 מעסיקים
					היקף פעילות עסקית
0.191	0.60, 13.34	2.82	-0.52, 2.59	1.04	עלה עד למלחמה וירד אחרי תחילת המלחמה
0.062	0.92, 26.88	4.97	-0.08, 3.29	1.6	ללא שינוי משמעותי ללא קשר למלחמה
0.033	1.15, 26.95	5.57	0.14, 3.29	1.72	ללא שינוי עד למלחמה וירד אחרי תחילת המלחמה
0.013	1.55, 41.35	8	0.44, 3.72	2.08	ירד גם לפני המלחמה וגם אחרי
					וותק העסק
0.006	1.34, 5.60	2.74	0.30, 1.72	1.01	עד שלוש שנים
0.061	0.97, 3.29	1.79	-0.03, 1.19	0.58	בין 3 שנים ל-10 שנים

¹ OR = Odds Ratio, CI = Confidence Interval